

Els testaments a Cervera. Estudi d'un llibre de testaments del segle xv

TERESA PONT I PEDRÓS
Llicenciada en Història Medieval

Per fer aquest estudi sobre els testaments catalans a la baixa edat mitjana, m'he basat en un llibre de testaments de l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera: Pere Noguers, 1410-1443. Notari. *Liber deffinitionum et compororum deffunctorum voluntatum et compositionum at condemnationum censualis* 1421, febrer 21-1424, febrer 10.

El llibre conté 38 testaments i una vintena d'inventaris, encara que no tots els inventaris estan fets sobre testaments que surten en aquests llibres, altres, més que inventaris són una relació de deutes que el testador ha de pagar o bé li deuen a ell; aquests inventaris, però, no formen part de l'estudi, que es centrarà a veure com el dret romà encara era present a la societat, juntament amb el que en aquells moments era l'inici del dret civil català.

Introducció

Un testament és “un negoci jurídic formal, unilateral, personalíssim i, essencialment revocable en virtut del qual el causant, o testador, regula la seva successió per causa de mort, mitjançant la institució d'uns hereus i l'ordenament d'altres disposicions”.

Aquesta definició, tot i que ha canviat en la seva forma, en essència ja la trobem en el dret romà, on el testament és un acte de dret per als ciutadans romans.¹ El dret romà justinianeu, junt amb el canònic i el feudal seran la base del dret civil català, pel qual es regiran totes les normes de dret i de comportament de la societat catalana. Entre aquests hi ha el dret i el deure que tenen tots els ciutadans de fer testament abans de morir.

El sistema successori català no és exclusivament d'origen romà, encara que té l'arrel en aquest.² Els punts bàsics són:

- * Nomenament de l'hereu universal de tots els béns.
- * Si no hi ha hereu, el testament no és vàlid.
- * Idea que l'hereu ho és sempre.

Aquests tres punts són la base sobre la que es fonamenten els testaments catalans des de la baixa edat mitjana (s. XIII-XIV) i fins els nostres dies.

A partir de tot això no és estrany que tots els testaments estudiats tinguin un esquema general que segueixen d'una manera gairebé matemàtica:

- Invocació religiosa.
- Nom del testador, ofici, lloc de procedència. Si és una dona hi haurà el seu nom, seguit del nom del seu marit, l'ofici i el lloc de procedència d'aquest.
- Nomenament dels marmessors.
- Lloc on vol ser enterrat, diners que deixa pel seu enterrament, i altres clàusules testamentàries.
- Llegats a l'Església (almoines, obres pies, obres per a l'església etc.).

1. IGLESIAS, Juan, *Derecho romano. Historia e instituciones*, Ariel Derecho, Barcelona 1990, p. 1.

2. *Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales*, tom XXXVIII, vol. 1, p. 1.

- Llegats als seus fills, marit (o muller), familiars etc.
- Nomenament de l'hereu universal.
- Data en què es fa el testament.
- Testimonis.

Molts d'aquets punts són obligatoris per llei, com ara el nomenament de l'hereu universal o bé els testimonis, però altres, tot i ser voluntaris veiem que es van seguint gradualment en tots els testaments.

Tot testament és de compliment obligatori un cop el testador ha mort, sempre i quan segueixi els punts estipulats per la llei. Com es pot veure en estudiar aquests testaments, els notaris són els primers a procurar que estiguin fets correctament per tal d'evitar després possibles entrebancs als futurs hereus.

Els testaments de Cervera

Durant la baixa edat mitjana, Cervera, amb uns 1.000 habitants, és el sisè nucli en importància del Principat. La seva institució notarial té un pes específic dins la comunitat, ja que el notari és qui valida tots els acords entre les persones o entre aquestes i les institucions.

El llibre de testaments estudiat fou escrit entre 1421 i 1424, en ple segle xv, però hem de tenir en compte que Cervera, tot i la seva importància demogràfica no deixa de ser una vila de l'interior, amb un fort pes de la vida camperola, molt lluny del centre que és Barcelona, per la qual cosa aquests testaments tenen una sèrie de particularitats molt pròpies.

Les clàusules testamentàries

PRESENTACIÓ

En tots els testaments estudiats, es pot veure una sèrie de clàusules que pràcticament estan calcades d'un testament a l'altre i és van seguint al llarg de tot el llibre, tret d'alguna excepció, la qual cosa ens demostra fins a quin punt l'ofici notarial estava ja consolidat.

Tots els testaments comencen amb una petita invocació religiosa i seguidament hi ha el nom del testador, el poble d'on prové i l'ofici; quan es tracta d'una dona hi ha el seu nom seguit del nom del seu marit, però la continuació és la mateixa. *"In Dei Nomine. Ego Çara*

uxor Salomoni de Belcaire quondam judei civitatis Gerunde promire habitatrice Cervariae, detenta infirmitate tamen in meo pleno sensu, sana et integra memoria cum firma loquela ex istos meum facio et ordino testamentum ut sequitur"³ o bé "*In Dei Nomine. Ego Johannes d'Ampuries, mercator Cervariae in meo pleno senso, sana et integra memoria meum, facio et ordino testamentum.*"⁴

Tots els testadors tenen interès en deixar molt clar que en el moment de fer testament estan malalts, però mentalment estan cabals, ja que una de les clàusules obligatòries perquè una persona pugui testar és que aquesta estigui bé mentalment,⁵ o, si més no, que faci testament en un moment de lucidesa mental, d'altra manera aquest no serà vàlid.⁶

Pocs testaments hi ha que tinguin una fórmula que marxi del corrent, però algun, en lloc de començar per una petita invocació religiosa i passar ràpidament al nom, fan aquesta molt més llarga: "*In Nomine Domini mei Iesu Christi et Virginis gloriosa Beate Mariae eius matris sit anime. Ego...*"⁷

Altres fan un repàs amb tres línies de tot el que per a ells representa la mort:

*"Ego Raimundis de Rialp, vicinus et habitator ville Cervariae, habitator loci (Olium) vero habitator loci d'Ostafranchs, considerans quod nihil est morte tercius nihilque intercius hora morte valens quoque debo mihi meis disponere ordinas no inordinare aliquare reprenedi valeant, id tercio in meo pleno sensu sana et integra memoria..."*⁸

Com es pot veure però, més o menys canviats tots segueixen la mateixa base.

NOMENAMENT DE MARMESSORS

Després de la presentació, es nomenen els marmessors, els responsables que el testament es dugui a terme. Això no és obligatori però és una possibilitat que dóna la llei perquè el testador pugui garantir el compliment del seu testament. Segons la llei, si es nomena un

3. Pere NOGUERS, *Liber deffinitionum et compororum deffunctorum voluntatum et composicionum at comdemnacionum censualis*, AHCC, Fons Notarial, 35v.

4. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 2r.

5. *Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales*, *op. cit.*, p. 63.

6. *Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales*, *op. cit.*, p. 64.

7. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 14r.

8. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 81r.

marmessor, aquest té dret a percebre el 10% del valor dels béns líquids del testador, aquesta és una quantitat fixa, de manera que si són més d'un es reparteixen la mateixa quantitat.⁹ El més corrent, però, és que el testador ja els deixi una quantitat concreta.

Els marmessors, a diferència d'algunes de les normes que hem vist, no provenen del dret romà, sinó que és una tradició alt-medieval.¹⁰

Les fórmules més utilitzades són: "*Inquo eligo manumissoris et huius meum testamentum executoris...*";¹¹ "*In quo meos eligo manumissoris venerabilis...*".¹²

El fet que el nomenament dels marmessors no sigui obligatori fa que en alguns testaments no n'hi hagi.¹³ Ara bé, les persones interessades en el testament, si no hi havia marmessors, podien reclamar que es nomenés una persona que fes complir el testament.¹⁴

ELS LLEGATS

Un cop nomenats els marmessors, s'arriba al cos del testament, on el testador anomena el lloc on vol ser enterrat, els llegats que deixa a l'Església, els llegats a les persones particulars etc. No hi ha cap norma que digui quina és l'estructura que s'ha de seguir per fer aquestes donacions, però a la pràctica tots segueixen la mateixa fórmula.

Comencen anomenant el lloc on volen ser enterrats, tot deixant una determinada quantitat de diners per a cobrir les despeses que això comportarà:

"Et eligo sepulturam in monasterio Santi Antonii, in tumulo patris meis. Et accipio de bonis meis pro anima meam, sepulturam novenam et caput anni, decem libris...";¹⁵ "Et eligo sepulturam corpori meo in monasterio Beate Mariae Cervariae in tumulo quod id habeo."¹⁶

Aquest punt ens serveix per veure alguns dels monestirs o esglésies que hi havia a Cervera en aquell moment, ja que indirectament ens surten anomenades com a lloc de sepultura. Hem de tenir present que

9. MALUQUER DE MOTES, C, *Introducción al derecho privado*, Ariel, Barcelona 1987, p. 164.

10. IGLESIA FERREIRÓS, A., "Individuo y familia. Una historia del Derecho privado español" a *Enciclopedia de Historia de España* vol. I, Madrid 1988, p. 500.

11. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 3v.

12. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 11r.

13. MALUQUER DE MOTES, C., *Introducción...* *op. cit.*, p. 164.

14. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 2r.

15. Pere NOGUERS, *op. cit.*, p. 15r.

16. Pere NOGUERS, *op. cit.*, p. 29r.

algunes de les esglésies que hi havia no tenien cementiri per a la gent del poble en general sinó només per als malalts o la gent de la seva comunitat, (Sant Pere el Gros, Santa Magdalena...); els que s'anomenen són: el convent de Sant Agustí, Sant Antoni, Santa Maria (la parròquia), convent de Santa Clara, Sant Joan, el convent de Sant Francesc i el convent de Sant Domènec.

Dins els llegats que es deixen a l'Església, és normal, almenys en els testaments de Cervera, trobar una quantitat de diners destinada a dir misses a la memòria del testador. El cas és que normalment aquestes misses són en un nombre determinat (30-33) i destinades a un sant en concret (sant Amadeu) "*Et etiam volo et mando celebrari pro mei anima [statum post] mei animam unum trentenarium missarum Santi Amatorii in dicto monasterio Santi Augustini*";¹⁷ "*De aliis bonis meis volo celebrari unum trentenarium Santi Amatoris in dicto monasterio*."¹⁸

Altres llegats pietosos es destinen a la il·luminació de les capelles, la bacina de l'església o a les obres que s'hi pogués fer en aquells moments.

"Item dimitto operi Santi Augustini predictum alios decem solidos.

"Et luminarie ecclesie Beate Antoni Cervariae, duodecim denarios.

"Et luminarie capillum Undecim Miliun Virginum una libram olei.

*"Et Benedicte Mariae Montis Serrati duos solidos."*¹⁹

*"Et etiam dimitto cuiuslibet bacino quibus in dicta villa Cervariae accptare in ecclessia parroquiali quinque solidos."*²⁰

*"Et operi Beate Mariae Cervariae, duos solidos."*²¹

Els llegats a persones particulars són molt més variades, encara que predomina la deixa d'una determinada quantitat de diners a amics, familiars, etc. (no sempre especifica qui és la persona a qui deixa els diners). "*E eiusdem alio autem bonis meis dimitto Marguerite uxore Antoni Ferrera xxx solidos*."²²

17. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 30r.

18. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 4r.

19. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 69r.

20. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 105r.

21. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 13v.

22. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 27r.

No sempre, però, els llegats són en diners, també ens trobem algunes deixes materials com ara eines o llibres: "*Et dimitto les eines del obrador al dit Marti de Rius que jo e lo dit Marti fem quatre sous de censal amb son carret*"²³ o bé "*Et dimitto Menaherius eius filio quondam librum ebrays sriptum vocator (cuiter) libres de Moises en un volum de pergami.*"²⁴

Dins aquest apartat veiem com l'home sempre reconeix a la dona els diners que ella va aportar al matrimoni com a dot. Aquest és un altre dels punts que ens arriba del dret romà, de la mateixa manera que l'home nomena usufructuària de tots els seus béns el seu marit (o a l'inrevés), "Sempre i quan aquests visquessin honestament i mantinguessin als fills del matrimoni",²⁵ a més també hi ha la possibilitat que la dona rebi diversos llegats del marit.²⁶

Tot això es veu reflectit en diversos dels testaments fets a Cervera: "*Item recognosco Violanti uxore mee quod huius in dote et pro dote eiusdem quinquagintam florines auri.*"²⁷

"*Item recognosco Marguerite uxore mee quod atulid mehi in dotem xxxv libram et dimitto eidem totum eius vestru.*"²⁸

"*Item dimitto dicto viro meo statutam supra dicta meo hospitio et et usufructuarium de omnibus bonis meis donet dicti filii mei.*"²⁹

És curiós un testament en què l'home fa una relació de tot el que ha de menester la seva dona, un cop ell hagi mort, tant en menjar com en calçat i vestit:

"*Ulterquis volo et mando dari eidem Bartholomeue uxori mee pro heredem meun suscriptum pro eius previsionem quolibet anno, quinque apigerias frumenti ad mesuram mercati Cervariae et quinquaginta solidos por compagio, vestrum et calçatum et medium modium vine et prova de carnsalada de melioribus et hoc quo libet anno vicem dicta Bartholomeue.*"³⁰

23. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 35v.

24. BROCA, Guillem de, *Historia del Derecho de Cataluña especialmente del Civil y exposición de las instituciones del Derecho Civil del mismo territorio en relación con el Código Civil de España y la jurisprudencia*. Barcelona 1918, Edició anastàtica, Barcelona 1985.

25. IGLESIA FERREIRÓS A., "Individuo y familia ...", *op. cit.*, p. 499.

26. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 39v.

27. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 35r.

28. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 13v.

29. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 81v.

30. *Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales*, *op. cit.*, p. 182

Quan hom nomena algú hereu, aquest ho és a tots els efectes; es col·loca en el lloc del difunt,³¹ és a dir, no sols tindrà dret a cobrar els deutes que li devien al difunt sinó que també haurà de pagar els que li quedaven pendents en el moment de morir, de manera que molts testadors, abans de morir ja demanaven en el testament que abans de fer efectiva l'herència es pagués i es cobrés tots els deutes que aquest pogués tenir pendents, per tal que l'hereu assumís la seva herència completament neta. "*In primus et aute omnia volo et mando quod omnia debita que die obitum mei debeant pro solvatore et omnes iniurie ad quarum restitutionem tenear restituantur.*"³²

En el dret civil català hi ha el que s'anomena successió especial destinada a L'EMPRESA FAMILIAR ÀGRÀRIA.³³ S'hi reflecteix la necessitat de mantenir la terra indissoluble per tal d'evitar la seva successiva fragmentació que, automàticament, comporta l'empobriment de la família, ja que és necessari un mínim de terra per poder viure mínimament. Per aquests motius, es permet que la terra passi a l'hereu sense necessitat de fer testament ni de nomenar-lo hereu universal; n'hi ha prou amb els capítols matrimonials fets abans de casar-se i on s'especificava que les terres passarien al fill més gran.

Aquest és l'anomenat *pacte successori*, on el fill més gran treballarà la terra però no en serà l'amo fins que els seu pare hagi mort, encara que no hagi fet testament. També hi ha la *successió intestada* segons la qual la terra se la queda el fill que més temps l'ha treballat al costat del seu pare.³⁴

Se suposa que és per això que dels 38 testaments que hi ha en aquest llibre, pràcticament no hi ha cap testador que s'autoanomeni pagès, tot i que Cervera és una zona agrícola.

Per aquest mateix motiu, és estrany trobar un testament on s'endevina una divisió de terres entre dos fills.

"De aliis bonis meis dimitto Johanni, filio meo pro omnis petere legitima et iure hereditate, sibi in bonis meis pertinenti, totum illud terre [trotum] quod habeo in quadra del Arenyo vocata de les serts, confrontati cum vici qua ita a ville Guissone ad terre <T>quam de ala cum termino del Canos, exepito lo safra quod ibi est (a) Item quoddam aliud totum sive percides cum vinea iuveo plantatur

31. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 15r.

32. MALUQUER DE MOTES, C., *Introducción...* *op. cit.*, p. 179.

33. MALUQUER DE MOTES, C., *Introducción...* *op. cit.*, p. 179. *Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales*, *op. cit.*, p. 10.

34. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 105r.

quod habeo in termino dicto loci confrontati cum via quam ita a Terroia et cum trocio Guillelmi Seneylls, Et etiam medetar omnium corralium quod habeo in dicto lico del Canos."³⁵

Més endavant afegeix "*Et etiam dimitto eodem modo Caterine filie mee omnes terras*³⁶ *honoris et posesionis qui habeo et omnia iura et accionis que mehi protinere quo mihi iure infra terminos et quadras loci de Montroig.*"³⁷

Com es pot comprovar, les deixes són prou variades i extenses, de manera que és molt difícil anomenar-les totes una per una, aquí només hi ha una breu mostra del tipus de béns que deixava la gent en els seus testaments, ni de bon tros no hi és tot.

NOMENAMENT DE L'HEREU UNIVERSAL

Després de tots aquests llegats personals, ja sigui a persones o a institucions eclesiàstiques, s'arriba al nomenament de l'hereu universal.

La figura de l'hereu és indispensable perquè el testament pugui ser vàlid i, per tant, es pugui dur a terme. Tradicionalment s'ha considerat la figura de l'hereu com una figura típicament catalana, però aquesta ja ens ve donada pel dret romà. Si no hi ha hereu, el testament és nul a tots els efectes. "*In omnibus autem aliis bonis meis etc. Johannes [Jautas] filium meum, mihi heredem facio et instituo universalem.*"³⁸

També com herència del dret romà ens arriba el fet de nomenar més d'un hereu, perquè en cas que el primer no pogués arribar a rebre l'herència, pels motius que sigui, aquesta passés a un segon o un tercer hereu. No es tracta d'una persona que succeeix després d'una altra, sinó en lloc d'una altra. Quan un hereu entra en possessió de l'herència, automàticament els altres en queden exclosos,³⁹ rebent a canvi un tant del valor total de l'herència; és l'anomenada *legítima* segons la qual els fills que no eren hereus tenien dret a rebre un tant i el pare tenia l'obligació de deixar-lo encara que no s'especifiqui en el testament.⁴⁰

35. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 105r.

36. *Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales. op. cit.*, p. 178 article 109, IGLESIA FERREIRÓS, A., *op. cit.*, "Individuo y familia..."; MALUQUER DE MOTES, C., *Introducción... op. cit.*, p. 122.

37. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 21v.

38. IGLESIAS, J., *Derecho romano... op. cit.*, p. 607.

39. *Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales*, p. 723. BROCA, G., *Historia... op. cit.*, p. 252.

40. Pere NOGUERS, *op. cit.*, 9v.

"Quan alia benera benera mea etc. dimitto Violantis filiae meae eum mehi heredem instituo universalem, verum si dicta Violanti filia mea, vexerit et decesserit sub dicta forma, recertare Raimundo filio meo, sicut vexerit et si non vixent aut vixent et sub dicta forma ecesserit proximos meos que... fuerit eis substituo etc. volo tamen quod si filium et filios masculos habero de ibitus mei mehi superviventis ipse primus masculos sit heredes meos universales et dicta Violante riteris in eo ... dimitto cumlibet eorem decem libras."⁴¹

Un altre punt és la possibilitat de poder nomenar hereu un fill que encara no ha nascut; és obligatori, però, que aquest tingui 24 hores de vida per tal de poder rebre l'herència o almenys ha d'estar concebut en el moment de la mort del testador. En tots dos casos es nomena un fideicomissari que vetllarà pels béns d'aquest fill fins que tingui edat per rebre l'herència.⁴²

"En omnibus aliis bonis et intribus meis etc. pregnatum quod in vero non poto gerere mehi heredem instituo universalem, verum si pregnatus non fuisset aut sine et decessent pregnatus ipsem auterque ad etatem testandi permenit dictus vicum meum instituo ad mehi in omnis evonum predicture substituo et mehi instituo."⁴³

També hi ha un testament on especifica que si cap dels hereus nomenats no arriba a poder rebre l'herència, es repartirà entre els pobres i com a dot per a les noies pobres perquè es puguin casar: "...non vexerint aut vexerit et decessent sub dicta formam volo quod omnia bona meam eo tunc vendatur et amore Dei distribuunt pauperis christianis et puellis pauperibus maritandis."⁴⁴

Segons la seva pròpia definició, el testament és un fet revocable mentre no es mori el testador, ja que mentre aquest visqui, pot fer tants testaments com vulgui, donant-se per sobreentès, encara que moltes vegades ho especifica, que l'últim testament anul·la els anteriors quedant aquest com l'únic vàlid.⁴⁵ Així tenim la clàusula que trobem en alguns testaments. "*Revocando com presenti ad cancelam quecumque alias testamenti.*"⁴⁶

DATA I TESTIMONIS

Quan els testadors han nomenat l'hereu universal de tots els seus béns, ja només queda posar la data del dia en què es fa el testament,

41. MALUQUER DE MOTES, C., *Introducción...* op. cit., ps. 126/127.

42. Pere NOGUERS, op. cit., 2r.

43. Pere NOGUERS, op. cit., 33r.

44. *Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales*, p. 62.

45. Pere NOGUERS, op. cit., 39v.

46. Pere NOGUERS, op. cit., 12v.

anomenar els testimonis presents en redactar-se davant el notari i signar donant conformitat.

La data no té més complicació: *"Actum est hoc Cervariae IIII die augusti anno a Nativitate Domini M° cccc° xxII."*⁴⁷

Pel que fa als testimonis, segons el dret català, només són necessaris dos testimonis que puguin signar; no cal que coneguïn al testador perquè el testament pugui ser donat com a bo,⁴⁸ la veritat és, però, que en aquest llibre de testaments no n'hi ha cap que baixi dels 6 testimonis com a mínim i fins a 10 com a màxim; el nombre de 7 és el més corrent (el trobem en més del 70% dels testaments). Això es deu a una nova herència del dret romà on, segons aquest, en els testaments escrits són necessaris 7 testimonis per donar validesa al testament i 8, com a mínim, si el testador no sap posar el seu nom.⁴⁹

En època medieval aquest precepte ja no era necessari; n'hi havia prou amb 2 o 3 testimonis per a validar qualsevol negoci, però com que no se sabia segur si això també era aplicable als testaments i per tal d'evitar possibles problemes, a la pràctica era freqüent trobar un nombre molt elevat de testimonis com en època romana.⁵⁰ Les fórmules que s'utilitzaven eren gairebé sempre una d'aquestes dues: *"Testes huius res ore proprio dicti testatoriis rogati..."* *"Testes huius res sunt..."* seguit en tots dos casos dels noms dels testadors.

Com a curiositat es veu que només un dels 38 testaments està signat pel testador: *"Actum est hoc Cervariae septima dies febreuari anno a Nativitate Domini M° cccc° vigesimo quarto. Sig+num Raimundus de Rialp, testatoris predictis qui hoc laudo concedo et firmo."*⁵¹ Normalment es posa un símbol o punt sobre el nom del testador i dels testimonis per expressar que estan d'acord amb tot el que es diu al testament.

D'aquesta manera s'acaba qualsevol testament que queda en mans del notari fins el dia de la mort del testador. A partir d'aquest moment es comptava un temps prudencial passat el qual es llegia el testament, i, des d'aquest moment, si no hi havia cap entrebanc, l'hereu universal

47. MALUQUER DE MOTES, C., *Introducción...* op. cit., p. 145. *Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales*, op. cit., p. 53.

48. IGLESIA, J., *Derecho romano...* op. cit., p. 595.

49. *Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales*, op. cit., p. 56.

50. Pere NOGUERS, op. cit., 83r.

51. MALUQUER DE MOTES, C., *Introducción...* op. cit., p. 136.

nomenat pel testador i les persones a les quals havia deixat algun llegat passaven a ser-ne els propietaris legítims. A partir d'ara, ja podien fer el seu propi testament incloent-hi els nous béns i la cosa tornava a començar.

Conclusions

Els testaments de Cervera són un reflex del tipus de document notarial del s. xv; el dret civil català està en formació, i aquí es veu on es barregen el pare, el dret romà, i el que en serà el fill, el dret civil català.

No podem dir que aquest sigui un treball eminentment jurídic, només vol mostrar com la nostra herència actual ens arriba d'una època en què el dret i els deures dels ciutadans ja es tenien plenament assolits.

Bibliografia

- ALBADALEJO, Manuel (Dir.), *Comentarios al Código Civil y compilaciones forales* "Art. 97 al 121 de la Compilación de Cataluña", tom XXXVIII, vol. 1, C.P.V.A., Madrid 1982. *Comentarios al Código Civil y compilaciones forales* "Art. 122 al 161 del Compilación de Cataluña", tom XXXVIII, vol. 2, C.P.V.A., Madrid 1982.
- BROCA, Guillem M. de, *Historia del Derecho de Cataluña especialmente del Civil y exposición de las instituciones del Derecho Civil del mismo territorio en relación con el Código Civil de España y la Jurisprudencia*, Barcelona 1918, Edició anastàtica, Barcelona 1985.
- CAMPS I ARBOIX, Joaquim, *Historia del derecho catalán moderno*, Ed. Bosch, Barcelona 1958.
- DURAN I SANPERE, Agustí, *Llibre de Cervera*, Tàrraga 1972.
- IGLESIA FERREIRÓS, Aquilino, "Individuo y familia. Una historia del derecho privado español" a *Enciclopedia de Historia de España*, vol. I, ps. 433-536, Madrid 1988.
- IGLESIAS, Juan, *Derecho romano. Historia e instituciones*, Ariel Derecho, Madrid 1990.
- LALINDE ABADÍA, Jesús, *Iniciación histórica al derecho español*, Ariel Derecho, Barcelona 1987.
- TURULL RUBINAT, Max, *La configuració jurídica del municipi baix medieval. Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*. Fundació Noguera, 24, Barcelona 1990.